

ISSN 2076-815X

**МІСТОБУДУВАННЯ ТА
ТЕРИТОРІАЛЬНЕ
ПЛАНУВАННЯ**

**57
2015**

Київ-КНУБА

Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Осетрін. – К., КНУБА, 2015. – Вип. 57. – 510 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються інженерні та економічні проблеми теорії і практики містобудування, територіального планування, управління містобудівельними системами і програмами, комплексної оцінки, освоєння, розвитку, утримання та реконструкції територій і житлової забудови, розглядаються нагальні питання містобудівельного кадастру, розвитку поселень, їх інженерного устаткування та транспортної інфраструктури.

Градостроительство и территориальное планирование: Науч.-техн. сборник / Отв. ред. Н.Н. Осетрин. – К., КНУБА, 2015. – Вип. 57. – 510 с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещены инженерные и экономические проблемы теории и практики градостроительства, территориального планирования, управления градостроительными системами и программами, комплексной оценки, освоения, развития, содержания и реконструкции территории и жилой застройки, рассматриваются насущные вопросы градостроительного кадастра, развития поселений, их инженерного оборудования и транспортной инфраструктуры.

Відповідальний редактор - кандидат технічних наук, професор М.М. Осетрін.

Редакційна колегія: доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор Дьомін М.М.; доктор технічних наук, професор Карпінський Ю.О.; доктор технічних наук, професор Ключніченко Є.Є.; доктор архітектури, професор Лаврик І.І.; доктор технічних наук, професор Ляшенко А.А.; кандидат технічних наук, доцент Мамедов А.М. (заст. відп. редактора); доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф.; доктор технічних наук, професор Плоский В.О.; кандидат технічних наук, доцент Рейцен Є.О.; доктор технічних наук, професор Самойлович В.В.; доктор технічних наук, професор Сергійчук О.В.; доктор архітектури, професор Слепцов О.С.; доктор архітектури, професор Тимохін В.О.; доктор технічних наук, професор Усаковський С.Б.; доктор архітектури, професор Фільваров Г.І.; доцент Чередніченко П.П. (відп. секретар); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлев М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол №35 від 26 червня 2015 року.

На замовних засадах

© Київський національний університет будівництва і архітектури, 2015

19 вересня 2015 року виповнюється 75 років від дня народження, відповідального редактора нашого збірника, декана факультету міського будівництва Київського національного університету будівництва і архітектури (1980-1994), проректора університету (1994-2008), голови секції «Міське будівництво та господарство» НМК МОН України, члена-кореспондента Української академії архітектури, дійсного члена Академії будівництва України, професора кафедри міського будівництва **ОСЕТРИНА Миколи Миколайовича**.

Відзначаючи заслуги професора Осетріна Миколи Миколайовича в організаційній, навчально-педагогічній і науково-дослідній роботі та у зв'язку з його 75-річчям від дня народження шлемо йому найкращі побажання. Удачі Вам Микола Миколайович, щастя, здоров'я, творчої наснаги!

Редколегія збірника, колективи кафедр міського будівництва і міського господарства КНУБА

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МІСЬКА АГЛОМЕРАЦІЯ»

Розглянуто підходи до визначення сутності поняття «міська агломерація». Представлена систематизація теорій розвитку міст і міських агломерацій.

Ключові слова: міська агломерація, урбанізація, система розселення, просторовий розвиток територій.

Проблематика формування та розвитку міських агломерацій є однією з актуальних проблем теперішнього часу в області просторово-територіального розвитку міських та прилеглих до міст територій. Міські агломерації як форма організації територіального простору сприяє вирішенню соціально-економічних проблем, пов'язаних з посиленням диспропорцій у рівні та умовах життя населення регіонів, а також з деформацією вузлових елементів опорного каркасу розселення.

Незважаючи на повсюдне поширення агломерацій, єдиної термінології немає, в різних державах цю форму міського розселення називають по-різному [1]:

- локальні системи розселення;
- райони великих міст;
- групові системи розселення;
- метрополітенські ареали;
- стандартні метрополітенські ареали;
- метрополітенські райони;
- міста-поля;
- конурбації (найчастіше для багатоядерних, поліцентричних агломерацій).

У визначенні самого поняття «агломерація» серед дослідників також немає одностайності.

Першим закордонним автором, яких вжив термін «агломерація» по відношенню до скупчення поселень, був німецький вчений А. Вебер, який у своєму дослідженні «Зростання міст в XIX столітті» розглядав агломерації на різних історичних етапах розвитку суспільства, статистичні методи їх вимірювання в різних країнах, вплив агломерації на економічний розвиток.

Безпосередньо термін «агломерація» стосовно до розселення був введений французьким географом М. Руже. Агломерація, по М. Руже, виникає тоді, коли концентрація міських видів діяльності виходить за межі адміністративних кордонів і поширюється за сусідні населені пункти [2].

П. Герд в 1910 р. вводить термін «конурбація» для позначення сукупності кількох міст, які наблизилися один до одного настільки, що відбулося їх злиття або між ними виникло загальне передмістя, але при цьому кожне місто зберегло свою індивідуальність.

Одними з перших вчених, які дійшли висновку про формування міської агломерації були О.О. Крубер (1914), М.Г. Диканський (1926), В.П. Семенов-Тян-Шанський (1928). Вони називали її по-різному: «господарський округ міста» (О.О. Крубер), «економічне місто» (В.П. Семенов-Тян-Шанський), «агломерація» (М.Г. Диканський) [3,4].

Перші роботи українських науковців, що аналізують процеси урбанізації, концентрації населення і продуктивних сил в містах та їхніх прилеглих приміських територіях, датовані ще першою третинною двадцятого століття (В. Кубійович, 1927р.).

У 1950-х роках проблемами міських агломерацій займався П.І. Дубровін і В.Г. Давидович. П.І. Дубровін звернув увагу на те, що агломерація міст – історично новий етап розвитку міських форм розселення, характерний для певного рівня їхньої еволюції в економічно розвинених країнах світу. Але й агломерація, в свою чергу, є неминучим проміжним етапом еволюції розселення, підкреслював П.І. Дубровін, передбачивши тим самим появу наагломерацийних форм, структур і систем. В.Г. Давидович (1964 р.) оцінив роль міських агломерацій в перетворенні розселення. Агломерація по В.Г. Давидовичу є «ареалом взаємопов'язаного розселення», що стає можливим при досить якісному оснащенні агломерації сучасним транспортом [5].

Класичне визначення поняття «міська агломерація» належить Д.І. Богораду. Міськими агломераціями він називає компактні скупчення територіально зосереджених міст та інших населених місць, які в процесі свого зростання зближуються і між якими посилюються різноманітні господарські, трудові та культурно-побутові взаємозв'язки [6].

Особливо став популярним термін агломерація в 1970-і роки. Існує безліч визначень даного поняття. Г. Лаппо, П. Полян, Т. Селіванова [7] виділяють два основних напрямки: сенс першого напрямку полягає в суті поняття «агломерація поселень», другий напрямок акцентує увагу на всьому процесі життєдіяльності людини (місце проживання, праці, відпочинку, соціального спілкування населення).

На наш погляд, дуже вдале визначення цього терміну подане в українській Вікіпедії, оскільки тут агломерація визначається як система. Міська агломерація – це особлива форма розселення, під якою слід розуміти територіальне утворення, що виникає на базі великого міста (або кількох компактно розташованих міст – конурбація) і створює значну зону урбанізації, поглинаючи суміжні населені пункти; вирізняється високим ступенем територіальної концентрації різноманітних виробництв, насамперед промисловості, інфраструктурних об'єктів, наукових навчальних закладів, а також значною чисельністю населення, справляє вирішальний перетворювальний вплив на навколишнє середовище, змінюючи економічну структуру території та соціальні аспекти життя населення; має високий рівень комплексності господарства і територіальну інтеграцію його елементів.

Слід також враховувати, що розвиток наукових уявлень про міські агломерації відбувалося і в рамках містобудівних концепцій, генезис яких можливе розглядати з урахуванням розвитку ідей просторового планування міста, структури розміщення місць прикладання праці, розселення населення та ресурсного потенціалу території [8]. Теоретичні містобудівні ідеї, що характеризують динамічний характер розвитку міст та міських агломерацій представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Генезис містобудівних ідей розвитку міст і міських агломерацій.

Теорії	Автори	Основні положення
1	2	3
Ідеальне місто Платона (360 до н.е.)	Давньогрецький філософ Платон (лат. Platon, 428/7 – 347 до н.е.)	Дана концепція передбачає досягнення гармонії з природою. Відповідно до даної теорії, структура міста радіальна з центральносиметричним плануванням.
Ідеальне місто Аристотеля (335–322 до н.е.)	Давньогрецький філософ Аристотель (лат. Aristoteles, 384–322 до н.е.)	Дана концепція передбачає виділення трьох частин в рамках прямокутної форми організації міста: священної, громадської та приватної.
Ідеальне місто Гіппократа (V век до н.э.)	Давньогрецький філософ і лікар Гіппократ (лат. Hippocrates, близько 460 – між 377 і 356 до н.е.)	Теорія передбачає врахування в плануванні міста особливостей рельєфу і ландшафту території.

1	2	3
Ідеальне місто Антоніо ді Піетро Аверліно (Філарета)	Італійський архітектор доби Відродження Антоніо ді Піетро Аверліно (Філарета) (Antonio di Pietro Averlino) (Filarete) (близько 1400 – 1469)	З точки зору даної теорії просторова форма міста представлялася у вигляді зірки або кола, внаслідок чого вона носила переважно міфологічний характер
Ідеальне місто Томаса Мора, (1512, видано у 1516)	Англійський письменник Томас Мор (англ. Sir Thomas More, 1478–1535)	Дана концепція передбачає мережу рівномірно розподілених міст, оточених сільськогосподарської зоною і обмежених в чисельності населення.
Лінійне місто, (1882)	Іспанська інженер Артуро Сорія-і-Мата (ісп. Arturo Soria y Mata, 1844 -1920)	Основною ідеєю даної теорії є функціональна розвантаження швидко розвиваються міст.
«Місто-сад», (1898)	Англійська теоретик містобудування Ебенізер Говард (англ. Ebenezer Howard, 1850-1928)	Теорія передбачає розвантаження міст. «Третій магніт» - економічно автономні міста-супутники. Місто розраховано і на промислове, і на сільськогосподарське виробництво.
«Органічна або організована децентралізація», «розчленоване місто», (1918)	Фінський архітектор Готтліб Еліель Сааринен (фін. Gottlieb Eliel Saarinen, 1873-1950)	Дана теорія передбачає децентралізацію великих міст. Принципи розосередження міської структури: великі міста в більш дрібні «органічним, природним» шляхом.
«Місто широких горизонтів», «Просторе місто», (1958)	Американський архітектор Френк Ллойд Райт (англ. Frank Lloyd Wright, 1867-1959)	Основа даної теорії становить дезурбаністична концепція. Розподіл по сільськогосподарським передмістям, де засобом пересування повинен був стати автомобіль.
Теорія центральних міст	Німецький географ Вальтер Кристаллер (нім. Walter Christaller 1893-1969 pp.)	Відповідно до даної концепції, просторова організація міської агломерації передбачає складну багаторівневу ієрархію населених пунктів від малого аграрного поселення до великого міста.

1	2	3
"Екуменополіс" (Ойкуменаполіс), (1968)	Грецький архітектор Константінос Апостолос Доксіадіс (англ. Constantinos Apostolos Doxiadis, 1914-1975)	Концепція передбачає формування сверхагломерації або глобальної агломерації, що утворює суцільну мережу розселення на поверхні Землі
Концепція Нового Елементу Розселення (НЕР), (з 1960рр.)	Авторський колектив: О.Е. Гутнова, І.Г. Лежава та ін.	Дана концепція обґрунтовувала формування НЕРів як самовідокремлюючих цілісних одиниць, автономних утворень.
Кінетична система розселення	Авторський колектив під керівництвом К. Пчельникова і А. Іконнікова	Відповідно до даної теорії процес розселення відбувається в трьох напрямках, що передбачають упорядкування просторового розвитку, об'єднання місця праці, житла і відпочинку в комплекси і поселення різних систем транспортів.
«Екополіс», 2008	Французький архітектор Вінсент Каллебот (Vincent Callebaut)	Створення цього проекту обґрунтовано ідеєю зміни клімату та рівня води Світового океану. Плавучі острови-міста, схожі на гігантські лілії, - спосіб адаптації форми розселення до мінливих природних умов.
Концепція міського метаболізму, (60-ті року XX ст.)	Японський архітектор Кендзо Танге (яп. 丹下 健三 Тангэ Кэндзо, 04.09.1913 – 22.03.2005)	Концепція передбачає відмову від радіально-кільцевої структури міста і формування високорозвинених міст, що створюють середовище для активного метаболістичного розвитку суспільства.
"Міста-хартії" (Charter Cities), (2009)	Американський економіст Пол Майкл Ромер (англ. Paul Michael Romer, 1955 – по н.ч.)	Ідея концепції полягає в штучному створенні незалежних міст і агломерацій на основі укладання хартії між країнами.

Підводячи підсумки, можливо зробити висновок про те, що протягом багатьох років містобудівники шукали шляхи створення ідеальних форм міст і поселенських структур. Метою різних досліджень стала необхідність надати певну форму розселенню, щоб уникнути саморозвитку, хаотичного освоєння і поглинання прилеглих територій з урахуванням територіального зростання населених пунктів. Міська Агломерація як складаний форма організації

процесів життєдіяльності урбанізованих територій становить значний інтерес у вивченні подібних питань.

Література:

1. Козлова И.В. Геоурбанистика Учебно-методический комплекс. – Томск: ИДО ТГУ, 2010. – 86 с.
2. Петров Н.В. Городские агломерации: состав, подходы к делимитации / Проблемы территориальной организации пространства и расселения в урбанизированных районах // Н.В. Петров. – М.: АН СССР, ИГАН, 1988.
3. Ковалев Н.Я., Ковальская Н.Я. География населения СССР. – М: Изд-во МГУ, 1980. – 287 с.
4. Пивоваров Ю.Л. Основы геоурбанистики: Урбанизация и городские системы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС., 1999. – 232 с.
5. Хорев Б.С. Мировой урбанизм на переломе. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 112 с.
6. Богорад Д.И. Районная планировка. Вопросы планировки промышленных районов // Д.И. Богорад. – Москва, 1960.
7. Агломерации России в XXI веке / Г. Лаппо, П. Полян, Т. Селиванова [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.demoscope.ru/weekly/2010/0407/tema01.php>
8. Михуринская Е.А, Мартыросова Р.А. Городские агломерации как форма развития урбанизированных территорий [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ds.napks.edu.ua/>

Аннотация

В статье рассмотрены подходы к определению сущности понятия «городская агломерация». Представлена систематизация теорий развития городов и городских агломераций.

Ключевые слова: городская агломерация, урбанизация, система расселения, пространственное развитие территорий.

Annotation

The article describes the approach to the definition of the concept of "urban agglomeration". Presented systematization of theories of development of cities and urban agglomerations.

Keywords: urban agglomeration, urbanization, settlement system, the spatial development of the territory.